

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

نقش برخی حیوانات در طبیعت از دیدگاه قرآن

*علیرضا عباسیان^۱، مجید صادقیان^۱، سید مظاهر سیدی^۲، بهاء الدین عالم زاده^۳، محمود ثالثی^۲

۱-اعضاء هیئت علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان اصفهان

۲-کارشناسان ارشد مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان اصفهان

۳- کارشناس ارشد مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان خوزستان

abs2000ir@yahoo.com

چکیده:

در این مقاله سعی شده عظمت حیوانات و پیچیدگی آنها از دیدگاه قرآن مشخص شود. قرآن کتاب زندگی است، کتاب چگونگی زیستن است، با فطرت انسان سازگار و جواب تمام سوالات انسان را دارد. چنانچه خودش می فرماید هیچ خشک و تری نیست مگر اینکه در این کتاب آمده است. در قرآن در باره حیواناتی همچون گاو، زنبور عسل، فیل، الاغ، پرستو، مگس، ماهی، گوسفند، شتر، شانه بسر و غیره صحبت شده است. از دام ها حیوانات بارکش و حیوانات کرک و پشم‌دهنده را پدید آورد از آنچه خدا روزیتان کرده است بخورید. و در دام ها قطعاً برای شما عبرتی است از آنچه در لابلای شکم آنهاست از میان سرگین و خون شیرینی ناب به شما می‌نشانیم که برای نوشندگان گواراست. شانه بسرآب را در درون زمین می بیند همان گونه که ما آب را در ظرف بلورین می بینیم. کعبه قبل از اسلام نیز مقدس بوده و شکستن حرمت مقدسات کیفر دارد. و پروردگار تو به زنبور عسل «وحی» (و الهام غریزی) نمود که: از کوه‌ها و درختان و داربست هایی که مردم می‌سازند، خانه‌هایی برگزین! سپس از تمام ثمرات (و شیره گل ها) بخور و راه‌ها یی را که پروردگارت برای تو تعیین کرده است، براحتی طی کن! «از درون شکم آنها، نوشیدنی بارنگ های مختلف خارج می‌شود که در آن، شفا برای مردم است، به یقین در این امر، نشانه روشنی است برای جمعیتی که می‌اندیشند. رفتار حیوانات طبق فرمان الهی است که بصورت غریزه در آنها می باشد. عصاره انواع میوه هاست. نتیجه ای که می توان گرفت اینکه در جاهای مختلف قرآن در مورد تفکر، تدبیر و تعقل انسان سوال می کند و این نشان از اهمیت تفکر است هر انسانی که بیشتر اهل تفکر باشد به همان نسبت بیشتر اهل سعادت بوده و زندگی بهتری خواهد داشت. هرچه ما به قرآن نزدیکتر شویم زندگی ما متعالی خواهد شد.

واژگان کلیدی: قرآن - حیوانات - زنبور عسل - کشاورزی

مقدمه:

در اسلام و در قرآن قویاً سفارش شده است که مسلمانان حیوانات را تیمار کنند و با مهربانی با آنان برخورد نمایند. در اسلام این اعتقاد وجود دارد که تمام مخلوقات ستایشگر خداوند هستند و حتی اگر این ستایش در زبان انسان‌ها بصورت صریح ابراز نشده باشد. در آیات قرآن بیشتر به حیواناتی اشاره شده است که در کشاورزی و حیات انسان نقش دارند. در زیر به آیات شریفی که به

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

این نوع حیوانات از جمله گاو، زنبور عسل، فیل، الاغ، پرستو، مگس، ماهی، گوسفند، شتر، شانه بسرو سگ اشاره شده است و برخی نکته های برداشت شده از آنها اشاره گردیده است:

نقش گاو از دیدگاه قرآن

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِّلشَّارِبِينَ ﴿٦٦ نحل﴾

و در دام ها قطعا برای شما عبرتی است از آنچه در لابلای شکم آنهاست از میان سرگین و خون شیری ناب به شما می‌نوشانیم که برای نوشندگان گواراست.

پیام این آیه به این شکل است: سیستم تولید شیر در حیوانات و خروج آن از میان خون و فضولات، درس عبرتی برای انسان است (تفسیر نور).

وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦ انعام﴾

و [مشركان] برای خدا از آنچه از کشت و دام ها که آفریده است سهمی گذاشتند و به پندار خودشان گفتند این ویژه خداست و این ویژه بتان ما پس آنچه خاص بتانسان بود به خدا نمی‌رسید و [لی] آنچه خاص خدا بود به بتانسان می‌رسید چه بد داوری می‌کنند.

پیام این آیه به این شکل است: در کشاورزی و دامداری گر چه انسان نقش دارد، اما زارع و خالق اصلی خداست. (تفسیر نور).

وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ طُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءٌ عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتُرُونَ ﴿١٣٨ انعام﴾

و به زعم خودشان گفتند اینها دام ها و کشتزارهای ممنوع است که جز کسی که ما بخواهیم نباید از آن بخورد و دام هایی است که سوار شدن بر پشت آنها حرام شده است و دام هایی داشتند که هنگام ذبح نام خدا را بر آنها نمی‌بردند به صرف افترا خدا به زودی خدا آنان را به خاطر آنچه افترا می‌بستند جزا می‌دهد.

وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَيَّ أَرْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُنْ مِيتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصَفِهِمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩ انعام﴾

و گفتند آنچه در شکم این دام هاست اختصاص به مردان ما دارد و بر همسران ما حرام شده است و اگر آن جنین مرده باشد همه آنان از زن و مرد در آن شریکند به زودی خدا توصیف آنان را سزا خواهد داد زیرا او حکیم داناست.

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿۱۴۲﴾ انعام ﴿از دام ها حیوانات بارکش و حیوانات کرک و پشم‌دهنده را پدید آورد از آنچه خدا روزیتان کرده است بخورید و از پی گام های شیطان مروید که او برای شما دشمنی آشکار است.

(مومنون، ۲۱)

و برای شما در مطالعه حال چهارپایان و حیوانات اهلی عبرت خواهد بود که از شیر خود به شما بیاشامند و در آنها برای شما منافع بسیار است و از گوشت آنها نیز تناول می کنید.

نقش سگ از دیدگاه قرآن

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحَلَّ لَهُمْ قُلْ أَحَلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ هُوَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿المائدة: ۴﴾

از تو سؤال می کنند چه چیزهایی برای آنها حلال شده است؟ بگو: « آنچه پاکیزه است، برای شما حلال گردیده، (و نیز صید) حیوانات شکاری و سگ های آموخته (و تربیت یافته) که از آنچه خداوند به شما تعلیم داده به آنها یاد داده اید، (بر شما حلال است) پس، از آنچه این حیوانات برای شما (صید می کنند و) نگاه می دارند، بخورید و نام خدا را (به هنگام فرستادن حیوان برای شکار) بر آن ببرید و از (معصیت) خدا بپرهیزید که خداوند سریع الحساب است.

نکات این آیه به این ترتیب می باشد: جوارح از ریشه جرح به دو معنای کسب و زخم بکار می رود. به معنای حیوان صیاد، جارحه گویند چون شکار را زخمی می کند یا آنکه برای صاحبش شکاری کسب می کند. به اعضای بدن هم که وسیله ی کسب و تلاش است جوارح گفته می شود. تنها صید سگ های آموزش دیده حلال است نه صید حیوانات شکاری دیگر آن هم شکاری که سگ، در پی آن گسیل شده و آن را نگهداشته است، نه آنکه برای خودش شکار کرده باشد که خوردن آن حرام است (تفسیر نمونه).

پیام های این آیه به این شکل است: (۱) پیامبران، پاسخگوی سوال ها و نیازهای طبیعی جامعه اند. (۲) آنچه را نمی دانیم باید از انبیا و وارثان شان بیروسیم. (۳) سوال یک ارزش و نشانه ی احساس مسولیت است. (۴) سوال زمینه نزول تدریجی آیات قرآن است. (۵) رابطه ی امت با پیامبر، بی واسطه است. (۶) اسلام به موضوع تغذیه اهمیت داده است. (۷) هر غذایی که حرام شده بخاطر پلیدی آشکار یا نهان آن است. (۸) اصل و قانون کلی آن است که همه چیزهای پاک و دلپسند حلال باشد. (۹) چون اسلام دینی فطری است آنچه را که دل بیسندد و فسادی نداشته باشد حلال می کند. (۱۰) آموزش منحصر به انسان نیست حیوانات هم قابل تعلیم و تسخیر هستند. (۱۱) دانش حتی به سگ ارزش می دهد و کارایی آنها بیشتر می کند. سگ با اندکی آموزش یک عمر شکار خود را به معلمش هدیه می کند. ولی بعضی انسان ها که همه چیز را از خدا فرا گرفته اند برای خدا چه میکنند؟ (۱۲) قسمتی از گوشت شکار برای حیوان که شکارچی است می باشد. (۱۳) هنگام فرستادن سگ شکاری نام خدا برده شود. (۱۴) رعایت مقررات الهی در

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

مصرف گوشت جلوه ای از تقوا می باشد. (۱۵) در میان حیوانات وحشی، بعضی حلال گوشت هستند. (۱۶) توجه به معاد و حسابرسی سریع الهی، یکی از انگیزه های تقواست (تفسیر نور).

– وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهَا بِهَا وَلَئِنَّهَا أَخْلَدَتْ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ ۖ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلُ عَلَيْهِ يَلْهَثُ أَوْ تَتْرُكُهُ يَلْهَثُ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ فَافْضُصْ أَقْصَصَ الْقَصَصِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿الاعراف: ۱۷۶﴾

و اگر می خواستیم به وسیله آن آیات بالا می بردیم، ولی او به امور ناچیز مادی و لذت های زودگذر دنیایی تمایل سخت پیدا کرد و از هوای نفسش پیروی نمود، پس داستانش چون داستان سگ است اگر به او هجوم بری، زبان از کام بیرون می آورد، و اگر به حال خودش واگذاری [باز هم] زبان از کام بیرون می آورد. این داستان گروهی است که آیات ما را تکذیب کردند، پس این داستان را حکایت کن، شاید بیندیشند.

نکات این آیه عبارتند از (۱) در این آیه چون کلمه ارض در برابر رفعت معنوی قرار گرفته، مراد از آن مسایل حقیر مادی و دنیوی است. (۲) پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: کسی که علم و معلوماتش زیاد شود اما هدایت یابی او بیشتر نشود آن علم سبب دوری بیشتر او از خدا شده است. (۳) قصه های قرآن بر پایه ی حق و حقیقت استوار است و برای دلداری و ثبات قدم پیامبر و اهل ایمان، ناامیدی دشمنان و وسیله موعظه و تذکر مومنان بوده و مایه ی عبرتی برای خردمندان است (تفسیر نمونه).

پیام های این آیه به این شکل است (۱) پابندی به آیات الهی، سبب تقرب به خداوند و مقامات والاست. (۲) در عین حاکمیت اراده و خواست خداوند بر جهان، انسان مختار و آزاد است. (۳) خواست خداوند، بر پایه ی عملکرد خود ماست. آری رسیدن به مقام قرب، مشروط به پرهیز از دنیاگرایی و هوس است. (۴) مردم غافل به چهار پایان می مانند ولی دانشمند دنیا پرست مثل سگ حریص است. (۵) دانشمند بی عمل منفور است. (۶) اسیر دنیا، هرگز آرامش ندارد. انسان حریص هر چه داشته باشد باز هم زبان طمعش بیرون است زیرا دنیا پرستی و حرص نهایت ندارد. (۷) علاقه به دنیا و هواپرستی انسان را نسبت به امور دیگر بی تفاوت می کند. (۸) علمای دین اگر دنیا گرا شدند در معرض تکذیب آیات الهی و گرایش به کفر قرار می گیرند. (۹) سرنوشت علما و دانشمندان فریب خورده باید مایه عبرت و اندیشه ی مردم باشد. (۱۰) داستان نویسی و داستان سرایی باید در مسیر رشد فکری انسان باشد نه تخدیر و سرگرمی. قصه گویی جهت دار کار انبیاست (تفسیر نور).

– وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ ۚ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشَّمَالِ ۚ وَكَلِّبُهُمْ بِأَسْطٍ ذِرَاعِيهِ بِالْوَصِيدِ ۚ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَ كُنتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَكَلَّمْتُمْ مِنْهُمْ رُجْبًا ﴿الكهف: ۱۸﴾

و (اگر به آنها نگاه می کردی) می پنداشتی بیدارند درحالی که در خواب فرو رفته بودند! و ما آنها را به سمت راست و چپ می گردانیم (تا بدنشان سالم بماند). و سگ آنها دست های خود را بر دهانه غار گشوده بود (و نگهبانی می کرد). اگر نگاهشان می کردی، از آنان می گریختی و سر تا پای تو از ترس و وحشت پر می شد!

پیام های این آیه به این شکل است (۱) یکی از نعمت های خدا غلتیدن انسان در خواب است. (۲) خداوند سبب ساز و سبب سوز است و تغییر عوامل و آثار، از آیات الهی است. خداوند خواب اصحاب کهف را از نظر کمی از چند ساعت به ۳۰۹ سال و از نظر

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

کیفی نیز به خوابی که چشم ها باز و در حدقه می چرخد، تغییر داد. (۳) گاهی حیوانات نیز مامور اهداف الهی اند. از نقش حیوانات در زندگی بشر غافل نباشیم. (۴) شکل و قیافه افراد، معیار شناخت صحیح نیست چه بسا قیافه ای که مردم از آن می گریزند ولی از اولیای خدا باشد (تفسیر نور).

سَيَقُولُونَ نَلَّأْنَهُ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَهُ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ ﴿٢٠﴾ وَيَقُولُونَ سَبْعَهُ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ﴿٢١﴾ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٢٢﴾ فَلَا تَمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا

﴿الکھف: ۲۲﴾

گروهی خواهند گفت: «آنها سه نفر بودند، که چهارمین آنها سگ شان بود!» و گروهی می گویند: آنها پنج نفر بودند، که ششمین آنها سگشان بود.» همه اینها سخنانی بی دلیل است و گروهی می گویند: «آنها هفت نفر بودند، و هشتمین آنها سگشان بود.» بگو: «پروردگار من از تعدادشان آگاهتر است!» جز گروه کمی، تعداد آنها را نمی دانند. پس در باره آنان جز با دلیل سخن مگو و از هیچ کس در باره آنها سؤال مکن! (۲۲).

پیام های این آیه به این شکل است (۱) قرآن از آینده خبر می دهد. (۲) سخن بی دلیل نگوئیم و به تخمین و حدس تکیه نکنیم. (۳) در موارد غیر لازم باید از بحث و جدل چشم پوشید. (۴) به جای اندیشیدن به عدد، به هدف بیندیشید و دنبال دانستنی های بی فایده نروید. (۵) دانستن و سوال از هر کسی جایز نیست از نا اهلان نپرسیم (تفسیر نور).

نقش هدهد از دیدگاه قرآن

وَتَقَفَّذَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهَدْيَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿المنمل: ۲۰﴾

(سلیمان) در جستجوی آن پرنده (هدهد) بر آمد و گفت: «چرا هدهد را نمی بینم، یا اینکه او از غایبان است!؟»

نکات این آیه عبارتند از (۱) بعضی گفته اند مراد از هدهد در این جا، هد هد خاصی است و دلیل خود را از الف و لام در الهدهد و قدرت انسان شناسی و مکتب شناسی او دانسته اند (تفسیر نمونه).

نقش فیل از دیدگاه قرآن

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿الفيل: ۱﴾

آیا ندانسته ای که پروردگارت با فیل سواران چه کرد ؟

نکات این آیه عبارتند از (۱) بر خلاف آنچه در میان مردم مشهور شده است ابابیل نام پرنده ای خاص نیست بلکه به معنای دسته دسته و گروه گروه است. طیرا ابابیل یعنی پرنده گانی فوج فوج در دسته های پراکنده بر سر آنها فرود آمدند. کلمه طیرا به معنای جنس پرنده گان است نه به معنای مفرد پرنده. (۲) پادشاهی به نام ابرهه در یمن معبدی از سنگ مرمر ساخت و دستور داد مردم آن

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

را زیارت و طواف کنند. مرد عربی به این معبد جسارت کرد. او لشکری فیل سوار را تا نزدیک مکه آورد تا به انتقام آن جسارت، کعبه را خراب کند. (۳) خداوند نیز پرنده‌گانی را که در منقارشان سنگریزه ای داشتند به سوی آنان فرستاد. با بارش سنگریزه ها، لشکر ابرهه مانند کاه خورد شده به زمین ریختند و نابود شدند. آن سال را عام الفیل نامیدند و پیامبر اسلام نیز در همان سال به دنیا آمد. اصحاب فیل هم خورد شدند، هم تحقیر. تشبیه به کاهی که خوراک حیوان شده یعنی سرگین، بدترین تحقیر است (تفسیر نمونه).

پیام این آیه به این شکل است (۱) برای هشدار به مجرمان، از نمونه های پیش رو و نزدیک استفاده کنید. (۲) تاریخ را فراموش نکنید. (۳) کعبه قبل از اسلام نیز مقدس بوده و شکستن حرمت مقدسات کیفر دارد. (۴) قهر الهی نسبت به مجرمان، جلوه ای از ربوبیت الهی است. (۵) پرنده‌گان ماموران خداوند هستند و شعور دارند. (۶) اطلاع از طرح و نقشه دشمن و نقش بر آب کردن آن، مهم است. (۷) دشمن از بزرگترین تجهیزات جنگی برای هجوم استفاده می کند، اما خداوند با استفاده از کوچک ترین حیوانات یعنی پرنده‌گان آسمان، آنها را نابود می کند. (۸) دشمنان خدا هر چند مجهز باشند ناتوانند. (۹) سخت ترین کیفر برای اهانت به مقدسات است. (۱۰) معجزه لازم نیست بدست پیامبر و امام باشد، قدرت نمایی خداوند بدون پیامبر و امام نیز امکان دارد (تفسیر نور).

نقش زنبور عسل از دیدگاه قرآن

— وَأَوْحَىٰ ۚ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿النحل: ۶۸﴾

و پروردگار تو به زنبور عسل «وحی» (و الهام غریزی) نمود که: از کوه‌ها و درختان و داربست هایی که مردم می سازند، خانه‌هایی برگزین!

پیام این آیه به این شکل است (۱) تلاش و حرکت حیوانات و انتخاب مسکن آنها بر اساس غریزه ای است که خداوند در نهاد آنها قرار داده است. (۲) بهترین نوع عسل، عسل زنبورهای کوهستان است که از گل و گیاه کوهی استفاده می کنند (تفسیر نور).

— ثُمَّ كُلِّي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْئَلِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ۚ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿النحل: ۶۹﴾

سپس از تمام ثمرات (و شیره گل ها) بخور و راه‌ها یی را که پروردگارت برای تو تعیین کرده است، براحتی طی کن! «از درون شکم آنها، نوشیدنی بارنگ های مختلف خارج می شود که در آن، شفا برای مردم است، به یقین در این امر، نشانه روشنی است برای جمعیتی که می اندیشند.

نکات این آیه عبارتند از (۱) در این آیه و آیات قبل، خداوند به دو نوع مایه حیاتی و نوشیدنی که از درون حیوانات است اشاره کرده، یکی شیر و دیگری عسل. (۲) در دو آیه قبل خواندیم که انسان از میوه ها، وسیله مست کننده می سازد ولی حیوان از ثمرات، عسل شفا بخش می سازد. (۳) در نظام هدفدار و حکیمانه الهی، غفلت و بیکاری منفور است. لا هر کجا در قرآن مسئله خوردن آمده، در کنار آن مسئولیتی بیان شده است (تفسیر نمونه).

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

پیام این آیه به این شکل است (۱) رفتار حیوانات طبق فرمان الهی است که بصورت غریزه در آنها می باشد. (۲) عسل، عصاره انواع میوه هاست. (۳) حرکت حیوانات در مسیری که خداوند برایشان انتخاب نموده است، حرکت متواضعانه است. (۴) عجاز خلقت، یک کارخانه عسل سازی، در شکم حیوانی کوچک. (۵) عسل طبیعی به رنگ های مختلفی است. (رنگ های سفید، زرد، قرمز که شاید این اختلاف رنگ ها بر اساس اختلاف رنگ گل ها باشد. (۶) در گیاهان و گل ها، خواص درمانی است که از طریق عسل، شفای دردهای ما می شود. (۷) خانه سازی، موم سازی و عسل سازی، در کنار زهرسازی، توسط حیوان کوچکی مثل زنبور، از نشانه های قدرت الهی است. (۸) تمام درس ها و عبرت ها، برای کسانی است که اهل فکر و اندیشه باشند و گر نه افرادی هستند که در تمام عمر از عسل استفاده می کنند ولی حاضر به چند دقیقه فکر کردن در باره آن نیستند (تفسیر نور).

نقش الاغ از دیدگاه قرآن

«أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۗ فَأَمَانَةٌ لِلَّهِ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَانظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ ۖ وَانظُرْ إِلَىٰ الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا ۖ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿البقرة: ۲۵۹﴾

یا همانند کسی که از کنار یک آبادی (ویران شده) عبور کرد، در حالی که دیوارهای آن، به روی سقف ها فرو ریخته بود، (و اجساد و استخوان های اهل آن، در هرسو پراکنده بود)؛ او با خود گفت: «چگونه خدا اینها را پس از مرگ، زنده می کند؟!» (در این هنگام)، خدا او را یکصد سال میراند؛ سپس زنده کرد؛ و به او گفت: «چه قدر درنگ کردی؟!» گفت: «یک روز؛ یا بخشی از یک روز.» فرمود: «نه، بلکه یکصد سال درنگ کردی! نگاه کن به غذا و نوشیدنی خود (که همراه داشتی، با گذشت سال ها) هیچ گونه تغییر نیافته است! (خدایی که چنین مواد فاسد شدنی را در طول این مدت، حفظ کرده، بر همه چیز قادر است!) ولی به الاغ خود نگاه کن (که چگونه از هم متلاشی شده! این زنده شدن تو پس از مرگ، هم برای اطمینان خاطر توست، و هم برای اینکه تو را نشانه ای برای مردم (در مورد معاد) قرار دهیم. (اکنون) به استخوان های مرکب سواری خود نگاه کن که چگونه آنها را برداشته، به هم پیوند می دهیم، و گوشت بر آن می پوشانیم!» هنگامی که (این حقایق) بر او آشکار شد، گفت: «می دانم خدا بر هر کاری توانا است»

«مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْجِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا ۖ بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿الجمعه: ۵﴾

وصف کسانی که عمل کردن به تورات به آنان تکلیف شده است، آن گاه به آن عمل نکردند، مانند درازگوشی است که کتاب هایی را [که هیچ آگاهی به محتویات آنها ندارد] حمل می کند. چه بد است سرگذشت مردمی که آیات خدا را تکذیب کردند. و خدا مردم ستمکار را هدایت نمی کند

نکات این آیه عبارتند از (۱) در آیات قبل سخن از بعثت بود و در این آیه سخن از یهودیانی است که بر اساس کتاب آسمانی خود تورات پیامبر اکرم ص را می شناختند ولی لجاجت کرده و حاضر به پذیرش رسالت او نشدند. کلمه اسفار جمع سفر به معنای

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

کتابی است که از حقایق پرده برداری می کند تورات از بخش های مختلفی تشکیل یافته که به هر بخش که همانند یک سوره از قرآن می باشد یک سفر می گویند مانند سفر پیدایش (۲) گر چه قرآن در این آیه از یهودیان انتقاد می کند اما در واقع کنایه ای است به مسلمانان که مبادا شما نیز قرآن را بشنوید ولی به آن عمل نکنید. قرآن در چند مورد انسان های نا اهل را به چارپایان تشبیه کرده که یکی از آنها عالمان بی عمل هستند که در این آیه به آنها اشاره شده است (تفسیر نمونه).

پیام این آیه به این شکل است (۱) استفاده از تمثیل در بیان حقایق، شیوه ای قرآنی است (۲) افشای عالمان نا صالح و زبان گشودن به انتقاد از آنان، امری قرآنی است (۳) اگر عمل نکردن به تورات، انسان را تا مرز حیوانی همچون الاغ پایین می آورد، عمل نکردن به قرآن که کتاب برتر است انسان را چگونه می سازد (۴) در اختیار داشتن و حمل کتاب آسمانی مهم نیست، عمل به آن مهم است (۵) عمل نکردن به علم و دانش خود، نوعی تکذیب عملی آن است (۶) عمل نکردن به علم، نوعی ظلم است (۷) دلیل محرومیت ها، عملکرد خود ماست (تفسیر نور).

نقش شتر از دیدگاه قرآن

وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ﴿قُلْ أَلَذَّكَّرِينَ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيْنِ ﴿أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمُ اللَّهُ بِهَذَا ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ (الأنعام: ۱۴۴)

و از شتر یک نر و یک ماده و از گاو یک نر و یک ماده [را آفرید] بگو: آیا خدا نرینه شتر و گاو یا ماده هر دو را یا آنچه را که رحم آن دو ماده دربر گرفته حرام کرده؟ یا زمانی که خدا شما را به این [حرام ساختگی] سفارش کرد حاضر بودید، پس ستمکارتر از کسی که به خدا دروغ بزند تا مردم را از روی نادانی گمراه کند، کیست؟! مسلماً خدا گروه ستمکاران را هدایت نمی کند.

نکات این آیه عبارتند از (۱) کلمه ی زوج هم به مجموع نر و ماده گفته می شود و هم به هر یک از نر و ماده به تنهایی. در این آیه به هر کدام به تنهایی گفته شده و مراد از هشت جفت، هشت عدد است، چهار نر و چهار ماده که چهار تا در آیه ۱۴۳ و چهار تا در آیه ۱۴۴ بیان شده است (۲) در آیه ۶ سوره ی زمر، خلقت هشت نر و ماده ی حیوانات در کنار خلقت انسان بیان شده است (۳) احتمال دارد که ترتیب نام بردن از حیوانات چهارگانه، اشاره به برتری آنها در مصرف باشد (گوسفند، بز، شتر و گاو (۴) در بعضی روایات، ثمانیه ازواج به ۱۶ فرد تفسیر شده که این چهار حیوان هر کدام دو نوع یکی نر یکی ماده و هر کدام اهلی و وحشی دارد. امام هادی ع فرمود: گاومیش از نوع گاو وحشی است (تفسیر نمونه).

پیام این آیه به این شکل است (۱) برای خرافه زدایی از دین، باید عقاید حق را بسیار باز و روشن مطرح کرد (۲) در فتوا یا عقیده به حلال و حرام چیزی، علم لازم است (۳) حلال بودن نیازی به دلیل ندارد زیرا اصل در خوردنی ها حلیت است بلکه حرام بودن دلیل لازم دارد (۴) افترا بر خدا، بزرگ ترین ظلم است (۵) دروغ بستن به خدا، مایه گمراه ساختن مردم است (۶) افترا، انسان را از هدایت پذیری خارج می کند (۷) باورها و عقاید یا باید بر اساس علم و عقل، یا بر اساس شرع باشد (تفسیر نور).

– أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿الغاشية: ۱۷﴾

آیا با تأمل به شتر نظر نمی کنند که چگونه آفریده شده؟

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

نکات این آیه عبارتند از (۱) اگر روحیه تفکر در انسان باشد، همه هستی کلاس درس است. یک چوپان در بیابان هم گویی در بزرگترین کتابخانه های دنیاست، زیر پایش زمین است، بالای سرش آسمان، در اطرافش کوه ها و جلوی رویش شترها، و اگر در هر یک دقت کند، اسرار بسیاری را کشف می کند. مثلا شتر از اسب بیشتر می دود، از الاغ بیشتر بار می برد. (۲) در میان حیوانات بعضی برای سواری، بعضی برای گوشت و بعضی برای شیر مورد استفاده قرار می گیرند، ولی شتر همه چیزش قابل استفاده است. پلک هایش در برابر باد و خاک بیابان مقاوم است، در کوهان خود چربی و غذا را ذخیره کرده و در برابر گرسنگی مقاوم است. در بدنش آب را نگهداری کرده و در برابر تشنگی مقاوم است، راه را می داند، چنان رام است که صدها شتر تسلیم یک ساریان می شوند، کف پای او برای ریگزار آفریده شده، گردن او پله سوار شدن و اهرم بار برداشتن و خلاصه به قول عرب ها، شتر کشتی بیابان هاست. قوی ترین، کم خرج ترین، پرفایده ترین و آرام ترین و بردبارترین حیوان است. (۳) در هر نعمتی یک جهتی برجستگی دارد در شتر نحوه آفرینش، در آسمان، بلندی، در زمین، گستردگی و در کوه ها نحوه نصب شدن، (تفسیر نمونه).

پیام این آیه به این شکل است (۱) کسانی که در کشف حقایق هستی عمیق نمی شوند، مورد سرزنش خداوند هستند. (۲) از محسوسات عبور کنید تا به معقولات برسید. (۳) در معاد و نعمت های ویژه بهشتیان شک نکنید، مگر آفریده های عجیب خدا در دنیا را نمی بینید (تفسیر نور).

همان گونه که اصل آفریده ها دلیل بر وجود خداست، چگونگی و پیچیدگی آفریده ها هم دلیل بر قدرت و علم و حکمت اوست. بر خلاف آنچه در میان مردم مشهور شده است ابابیل نام پرندۀ ای خاص نیست بلکه به معنای دسته دسته و گروه گروه است طیرا ابابیل یعنی پرندگانی فوج فوج در دسته های پراکنده بر سر آنها فرود آمدند کلمه طیرا به معنا که در منقارشان سنگریزه ای داشتند به سوی آنان فرستاد. با بارش سنگریزه ها، لشکر ابرهه مانند کاه خورد شده به زمین ریختند و نابود شدند. آن سال را عام الفیل نامیدند و پیامبر اسلام نیز در همان سال به دنیا آمد (تفسیر نمونه).

— أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ۖ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَعَرَابِيٌّ سُودٌ ﴿فَاطُر: ۲۷﴾

آیا ندانسته ای که خدا از آسمان آبی نازل کرده است، پس به وسیله آن میوه هایی که رنگ هایش گوناگون است پدید آورده ایم، و در برخی از کوه ها راه هایی است به رنگ های مختلف: سپید و سرخ و سیاه پر رنگ.

پیام این آیه به این شکل است (۱) با سوال، وجدان ها را بیدار کنید. (۲) خطاب به پیامبر در حقیقت خطاب به همه مردم است. (۳) خداوند، نظام هستی را بر اساس علت و معلول قرار داده است. سبب روءیدن گیاه، آب است. (۴) خداوند از آب بی رنگ و زمین یک رنگ، میوه های رنگارنگ می آفریند. (۵) خطوط و رگه های رنگارنگ در کوه ها تصادفی نیست (تفسیر نور).

نقش بلدرچین از دیدگاه قرآن

— وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوى ۖ هَلْ كَلُمُوا مِنْ طَيِّبَاتٍ مَا رَزَقْنَاكُمْ ۖ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿البقرة: ۵۷﴾

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

و [در صحرای سوزان سینا] ابر را بر سر شما سایبان قرار دادیم؛ و بر شما گزانگبین و بلدرچین نازل کردیم؛ [و گفتیم:] از خوراکی های پاکیزه ای که روزی شما قرار داده ایم بخورید. و آنان [به طغیان و ناسپاسی در برابر ما برخاستند] و [در ناسپاسی در برابر نعمت] بر ما ستم نکردند، بلکه همواره بر خود ستم می ورزیدند.

پیام این آیه به این شرح است (۱) ابر و باد و باران، به فرمان خدا هستند. (۲) رازق بودن خدا، محدود به شرایط خاصی نیست. در بیابان بی آب و علف هم، رزق طبیعی می فرستد. (۳) خداوند، رزق انسان را از حلال و پاکیزه مقدر کرده است. (۴) تخلف از فرامین الهی، ظلم بر خویشتن است (تفسیر نور).

وَقَطَعْنَا لَهُمْ آتَنَّهُمْ آسَافًا مَّاءً ۝ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ ۝ إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنْ اَضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۝ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۝ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّٰنَ وَالسَّلْوَىٰ ۝ كَلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ۝ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿الأعراف: ۱۶۰﴾

و ما بنی اسرائیل را به دوازده قبیله که هر یک امتی بودند، تقسیم کردیم، و به موسی هنگامی که قومش از او درخواست آب کردند، وحی نمودیم که عصایت را بر این سنگ بزن؛ در نتیجه دوازده چشمه از آن جوشید؛ هر گروهی چشمه ویژه خود را شناخت؛ و ابر را بر سر آنان سایبان قرار دادیم، و برای آنان من و سلوی [یعنی ترنجبین و مرغی مخصوص] نازل کردیم [و به آنان گفتیم:] از روزی های پاکیزه ای که به شما دادیم بخورید. و [آنان با سرپیچی از فرمان های ما] بر ما ستم نکردند، ولی همواره بر خود ستم می ورزیدند.

نکات این آیه عبارتند از (۱) "من" غذایی همچون عسل و شیره ی گیاهی (نظیر گزانگبین) و سلوی پرنده ای حلال گوشت، شبیه کبوتر و بلدرچین است (تفسیر نمونه).

پیام این آیه به این شرح است (۱) در اداره امور، وجود تشکیلات، تقسیم کار و طبقه بندی، نقش مهمی دارد. (۲) گروه گروه شدن، با حفظ وحدت در هدف، ضرری ندارد. (۳) وسیله مهم نیست، اراده ی الهی مهم است که گاهی یک عصای چوبی را کارگشا در همه جا قرار می دهد. (۴) توسل به پیامبران برای رهایی از مشکلات جایز، بلکه به اجابت نزدیک است. (۵) اگر هر گروه بداند که به کجا باید رجوع کند، بسیاری از مشکلات اجتماع حل می شود. (۶) به مردم آگاهی دهیم، خودشان عمل می کنند. (۷) پیدایش و حرکت ابرها و عملکرد آنها، همه تحت تدبیر و اراده الهی است. (۸) خداوند روزی رسان مردم و خواهان بهره گیری طیب از نعمت های پاک و پاکیزه است (تفسیر نمونه).

۷-۳- یا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُم مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّٰنَ وَالسَّلْوَىٰ ۝ ﴿طه: ۸۰﴾

ای بنی اسرائیل! به راستی شما را از دشمنتان نجات دادیم، و با شما در جانب راست [کوه] طور وعده گذاشتیم و ترنجبین و مرغ بریان را بر شما نازل کردیم.

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

پیام این آیه به این شرح است (۱) یاد آوری نعمت های الهی، یکی از وظایف انبیا و زمینه رشد و تشکر انسان است. (۲) آزادی و امنیت از بزرگترین نعمت های الهی و زمینه ساز استفاده از سایر نعمت هاست. (۳) پس از سقوط طاغوت و تشکیل حکومت، مهم ترین نیاز، قانون است. (۴) همه الطاف از جانب خداوند است. (۵) نعمت معنوی بر نعمت مادی مقدم است (تفسیر نمونه).

منابع:

۱- قرآن کریم

۲- تفسیر نور، قرائتی.

۳- تفسیر نمونه، مکارم شیرازی.